

Nr 63

Utlåtande i anledning av motioner om deklaration av tvättmedels fosfathalt.

Tredje lagutskottet har behandlat två inom riksdagen väckta och till lagutskott hänvisade motioner, nr 901 i första kammaren av fru *Olsson, Elvy*, och nr 1053 i andra kammaren av fru *Jonäng*.

I motionerna, som är likalydande, hemställes

»att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t anhåller om att sådana bestämmelser utfärdas så att importörer och fabrikanter ålägges att på tvättmedelsförpackningen uppge fosfathalten».

Motionerna

Motionärerna påpekar inledningsvis att tvättmedel och diskmedel under de senaste åren blivit föremål för livlig debatt. Det är framför allt fosfatets mängd och dess skadeverkningar på vattnet som tilldragit sig intresset. Här har, fortsätter motionärerna, den pågående diskussionen i press, radio och TV haft stor inverkan, liksom den information som lämnats av konsumentinstitutet.

I motionerna anføres att forskningen visat att fosfater har mycket negativ inverkan på våra vattendrag. Vidare sägs att det visat sig att ca 40 % av fosfatutsläppet kommer från syntetiska tvättmedel och ca 40 % från klosettavlopp medan 20 % kommer från industrin och jordbruket. Det är med andra ord mycket angeläget att allmänheten gör en aktiv insats för att förhindra ytterligare försämring av våra vatten, framhåller motionärerna. De förklarar sig vara medvetna om att fosfaterna endast är en av de faktorer som förorenar våra vattendrag. Men enligt motionärerna är det just beträffande fosfaterna som allmänheten kan göra en stor insats om bara informationen kan spridas tillräckligt effektivt. Den ökande medvetenheten bland konsumenterna om problemet kräver också att man har möjlighet att direkt på tvättmedelspaketet utläsa vad tvättmedlet innehåller. Man kan på många varor få en innehållsdeklaration. Motionärerna anser att konsumenten bör ha samma rättighet i fråga om tvättmedel. Då fosfatet fungerar som mjukgörare är det enligt motionärerna också angeläget att

det ges information om vattnets hårdhetsgrad i olika delar av landet. Härjämte bör fortsatt information om fosfater ges.

Motionärerna säger sig vara väl medvetna om att enbart innehållsdeklaration på tvättmedelsförpackningar inte löser problemet med skadeverkningarna på våra vattendrag. I väntan på resultaten av undersökningarna om NTA:s inverkan på vattnet är innehållsdeklaration dock nödvändig för att ge konsumenten möjlighet att välja fosfatfattiga medel framhåller motionärerna. Samtidigt finner de det angeläget att i detta sammanhang understryka vikten av att kommunala reningsverk med kemisk rening (tredje steget) snarast byggs ut över hela landet. En kombination av fosfatfattiga tvättmedel och fullt utbyggda kommunala reningsverk skulle bidra till att minska föroreningarna i våra vattendrag, anför motionärerna avslutningsvis.

Tvättmedlen som miljöproblem

Inom naturvårdsverket har upprättats en promemoria angående tvättmedlen som miljöproblem. Promemorian, som är daterad den 19 september 1969, behandlar följande frågor, nämligen 1. uppföljning av tvättmedelsbranschen, 2. minskning av fosfaterna ur avloppsvattnet genom reningsåtgärder, 3. minskning av fosfater i tvättmedel utan utbyte av komplexbildare, 4. utbyte av plyfosfat mot andra chelerande ämnen, 5. övergång till mjuka tensider, 6. behovet av informationsverksamhet från miljösynpunkt. Utskottet hänvisar till promemorian, som finns fogad till tredje lagutskottets utlåtande 1969:56 som bilaga a. I det följande lämnas en kortfattad redogörelse för de aktuella problemen.

Under hösten 1965 bildades på initiativ av dåvarande statens vatteninspektion en kommitté för att klarlägga de moderna tvättmedlens roll från vattenvårdssynpunkt samt att verka för en utveckling mot produkter som är lämpliga från vattenskyddssynpunkt. I kommittén, benämnd *detergentkommittén*, ingår nu representanter för naturvårdsverket, de större tillverkarna och råvaruleverantörerna av tvättmedel, Institutet för Vatten- och Luftvårdsforskning samt vissa andra vetenskapliga institutioner. Arbetet inom kommittén har koncentrerats till två huvudfrågor, nämligen dels den ytaktiva komponenten (tensiden) i tvättmedlen, dels halten fosfater. Tensiden är den substans som tillsammans med alkalier utövar tvättverkan. Den sänker vattnets ytspänning så att det snabbare väter igenom tvättgodset och lösgör smutsen. Tensiden kan vara tvål eller syntetisk produkt. Tensiderna säges vara mjuka om de är biologiskt nedbrytbara. Fosfaternas huvudsakliga uppgift vid tvättprocessen är att hålla pH (vattnets surhetsgrad) vid en lämplig nivå samt att avhärda vattnet och hålla vattnets hårdhetsbildare i lösning. Vidare anses fosfaterna ha en viss dispergerande effekt på smutsen. I fråga om tvättmedlens sammansättning i övrigt hänvisas till naturvårdsverkets promemoria s. 15 f.

För att motverka att sådana besvärande skumningar, som uppkommit i vattendragen exempelvis i de tyska floderna, samt för att förhindra att ytaktiva ämnen tillförs våra vattendrag har Sveriges kemiska industrikontor (Kemikontoret) efter överläggningar med naturvårdsverket i skrivelse den 13 december 1967 lämnat utfästelse om en successiv övergång till biologiskt nedbrytbara tensider före den 1 juli 1969. Utfästelsen gällde de större tvättmedelsfabrikanterna inom landet, men till denna utfästelse kan förväntas ansluta sig samtliga företag inom Kemikontorets medlemskrets, som tillverkar tvätt- och rengöringsmedel innehållande nämnda tensider. Utfästelsen hade dock begränsats till anjonaktiva medel. Numera har de nonjonaktiva tensiderna ökat sin marknadsandel så att de kan antas vara i paritet med de anjonaktiva. Naturvårdsverket har dock framhållit (se angivna bilaga a s. 23) att av de nonjonaktiva produkternas sammansättning att döma synes det i flera fall röra sig om biologiskt nedbrytbara ämnen, men det är angeläget att detta kan följas upp.

Det är emellertid fosforfrågan som här i landet är det stora problemet från vattenvårdssynpunkt. Naturvårdsverket har i ett den 14 mars 1969 avgivet remissvar till allmänna beredningsutskottet (ärende 1969: 40) anfört att fosfattillförseln via avloppsvatten under senare år stigit högst avsevärt. Att denna ökning väsentligen berott på tillkomsten av fosfathaltiga tvättmedel var enligt verket uppenbart. De nuvarande höga fosfatutsläppen hade visat sig kunna ge upphov till kraftiga igenväxningar av sjöar och vattendrag. Frågan om att ersätta fosfaterna i tvättmedel med andra från vattenvårdssynpunkt lämpligare produkter hade därför tagits upp i detergentkommittén. Arbetet hade härvid kommit att koncentreras på en organisk komplexbildare, NTA (nitrilotriättiksyra), som bl. a. används inom textilindustrin i färgningsprocesserna. För att söka klarlägga om NTA besitter några från miljövardssynpunkt ogynnsamma egenskaper har mycket omfattande undersökningar utförts. Resultaten redovisades för naturvårdsverket den 30 januari 1968. Av vad som dittills framkommit hade några egentliga negativa effekter av NTA inte kunnat påvisas. Innan naturvårdsverket ville rekommendera en övergång till NTA som ersättningsmedel för fosfaterna i tvättmedel ansåg verket det dock vara motiverat att fältförsök med NTA utfördes. (Resultatet av försöken redovisas nedan.)

I ovannämnda promemoria anförde naturvårdsverket avslutningsvis bl. a. följande rörande de olika arbeten som pågick för att lösa tvättmedlens miljöproblem. Beträffande arbetet med reducering av fosfaterna kunde två vägar väljas — om man bortsåg från tvåltvättmedel med de begränsningar dessa kan ha för konsumenten. Antingen kunde en direkt minskning ske utan ersättningsmedel eller kunde polyfosfaterna ersättas av andra chelerare. Något helt användningsfritt ersättningsmedel fanns inte, men måhända kunde NTA visa sig infria förväntningarna. En minskning utan tillsats av annan chelerare tedde sig enligt verket säkrare från vattenvårds-

synpunkt. Härvid stod endast till buds en av konsumentinstitutet utarbetad metod med syndet-tvål, om man inte ville godta en försämrad tvätteffekt. Frågan om fosfatreduktion var således icke slutligt löst, men då omfattande forsknings- och utredningsarbete pågick hos tvättmedelstillverkarna fanns anledning att räkna med att nya och från miljövårdssynpunkt bättre produkter skulle komma fram. Bland de frågor som måste följas upp märktes vidare utvecklingen för de nonjonaktiva tensiderna och för maskindiskmedlen, vilka fick allt större betydelse genom det starkt ökande antalet diskmaskiner. — Slutligen framhölls att eutrofieringen av våra vattenområden är ett utomordentligt svårt problemkomplex där hänsyn måste tagas till såväl varierande geografiska, geologiska, meteorologiska och hydrologiska grundförutsättningar som olika slag av föroreningar från samhälle, industri och jordbruk. Komplexet hade visat sig innehålla så många frågeställningar att naturvårdsverket hade för avsikt att under hösten tillsätta en arbetsgrupp med experter från skilda håll, som kunde ställa frågorna i ett vidare perspektiv och samordna de olika aktiviteter som kan anses påkallade.

Enligt vad utskottet erfarit har en arbetsgrupp tillsatts i enlighet med vad som förutskickades i promemorian. Något resultat av gruppens arbete föreligger ännu inte.

Utredning rörande kontrollen av miljöfarliga produkter m. m.

Med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande har den 11 april 1969 särskilda sakkunniga tillkallats för att utreda organisationen av ett informationssystem dels på miljövårdsområdet, dels i fråga om gifter och andra preparat som kan vara skadliga från hälso- och miljösynpunkt.

Genom beslut den 23 maj 1969 har uppdraget utvidgats till att omfatta även frågan hur kontrollen av miljöfarliga produkter bör anordnas.

I direktiven anför föredragande statsrådet bl. a. följande:

Den utvidgade utredningen bör omfatta granskning av de bestämmelser rörande kontroll av miljöfarliga produkter som finns f. n. Därvid bör närmare undersökas vilka produkter som inte omfattas av gällande lagstiftning samt i vilka avseenden denna i övrigt inte medger en effektiv kontroll från miljövårdssynpunkt.

Efter en sådan kartläggning bör de sakkunniga pröva i vilken utsträckning och på vilka sätt lagstiftningsområdet bör utvidgas. En viktig fråga är hur det ämnesområde som lagstiftningen bör omfatta skall avgränsas. Ett problem härvidlag är att antalet produkter som berörs är stort och att de praktiska svårigheterna att upprätthålla en effektiv kontroll därför blir betydande. Vidare bör uppmärksammas att livsmedelslagstiftningen f. n. ses över av särskilda sakkunniga.

En huvudlinje för lagstiftningen bör vara att den som importerar eller här i landet tillverkar en produkt som kan misstänkas ha miljöfarliga egenskaper eller som innehåller ämnen med ofullständigt kända effekter skall kunna åläggas att redovisa vilka ämnen som ingår i produkten och i princip

svara för att denna inte vid normal användning och destruktion får skadliga verkningar från miljövårdssynpunkt. Med en sådan inriktning kan lagstiftningen väntas stimulera till en mera miljömedveten produktutveckling. Man kan emellertid inte räkna med att alla produkter som behövs i samhället skall kunna befrias från miljöskadliga ämnen. Målet bör i sådana fall vara att så långt möjligt säkerställa en användning och destruktion som överensstämmer med tidsenliga miljövårdskrav.

Tidigare riksdagsbehandling

Allmänna beredningsutskottet behandlade vid 1967 års riksdag motioner med yrkande om intensifierad forskning om närsalttillförseln till vattendrag samt avgiftsbeläggning av kraftigt fosforförorenande tvättmedel (utlåtande nr 22 år 1967). Utskottet fann att ytterligare kännedom om närsalterna och deras inverkan på växtligheten i vattendrag måste vinnas exempelvis genom den ökade forskningen härom, innan frågan om avgiftsbeläggning av kraftigt fosforförorenande tvättmedel rätteligen kunde bedömas. Utskottet avstyrkte motionerna och dessa föranledde inte någon riksdagens åtgärd.

I ett *interpellationssvar* den 16 maj 1967 angående tvättmedlens skadeverkningar i vattendragen uttalade jordbruksministern bl. a. att resultaten av då pågående undersökningar och vattenvårdsmyndigheternas ställningstaganden till dessa borde avvaktas, innan ytterligare åtgärder övervägdes. Jordbruksministern framhöll att man varit för tolerant beträffande användningen av kemiska hjälpmedel och att större ansvar borde läggas på tillverkarna. Vidare ansåg jordbruksministern att åtgärder i form av bättre reningsverk var nödvändiga men att man inte kunde låta staten eller kommunerna ombesörja reningsåtgärderna och acceptera tvättmedlen utan att även industrin borde känna sitt ansvar och medverka till bättre lösningar.

I motioner (I: 889 och II: 1008) vid 1969 års riksdag hemställdes om utredning och åtgärder för att minska fosforhalten i tvättmedel. Efter att ha inhämtat yttranden över motionerna från *statens naturvårdsverk* och *statens institut för konsumentfrågor* utalade *allmänna beredningsutskottet* i sitt av riksdagen godtagna utlåtande nr 40 bl. a. att det mot bakgrunden av svårigheterna att genom rening av avloppsvatten komma till rätta med den allt större fosforföroreningen i avloppsvatten allvarligt borde övervägas att — så snart tillförlitliga forskningsresultat visar att andra fullgoda tvätt- och diskmedel kan framställas — lagstifta om en begränsning av den tillåtna fosfathalten. Utskottet ansåg emellertid att resultaten av pågående fältförsök borde avvaktas innan åtgärder vidtogs och hemställde därför att motionerna icke skulle föranleda någon riksdagens åtgärd.

Vid 1969 års riksdag väcktes vidare motioner (I: 349 och II: 401) vari framhölls att man förutom en snabb utbyggnad av fullständiga reningsverk också måste satsa på en ökad information om närsaltproblematiken. Som ett led i denna föreslogs i motionerna, att riksdagen hos Kungl. Maj:t skulle hemställa om föreskrifter, som ålade fabrikanter av tvätt- och rengörings-

medel att på förpackningen deklarerat halten av fosfater. En sådan deklara- tion skulle enligt motionärernas mening sannolikt medföra ökad efterfrågan på mindre miljöfarliga tvättmedel.

Yttranden över motionerna avgavs av *statens naturvårdsverk*, *Sveriges kemiska industrikontor (Kemikontoret)*, *Kooperativa förbundet* och *statens institut för konsumentfrågor*. En utförlig redogörelse för remissvaren finns intagen i tredje lagutskottets utlåtande 1969: 56 s. 5—9. I det följande läm- nas en sammanställning av remissvaren. Remissorganen var ense om att det var angeläget att åtgärder vidtogs för att nedbringa tillförseln av fosfater och andra närsalter till våra vattendrag. En av de viktigaste åtgärderna härvidlag ansågs vara att komplettera reningsverken med effektiva anord- ningar för fosfatreduktion. Däremot yppades tveksamhet i fråga om det värde som den i motionerna föreslagna åtgärden kan ha härvidlag. *Sta- tens naturvårdsverk* och *Kemikontoret* ansåg att en deklara- tion av fosfat- innehållet i tvättmedel skulle sakna större betydelse från naturvårdssyn- punkt främst med hänsyn till att det inte enbart var halten fosfat som hade betydelse i sammanhanget utan fosfatmängden i tvätt- luten. Denna mängd var avhängig av doseringen som i sin tur varierade med tvätt- medelstyp, vattnets hårdhet etc. Enligt *naturvårdsverkets* mening torde en begränsning av fosfattillförseln bäst tillgodoses genom åtgärder från ansvariga myndigheters sida. Verket framhöll att den enskilde konsu- menten borde ha rätt att göra sitt val av tvättmedel med hänsyn till pris och tvätteffekt. Medlets verkningar på vattendragen borde bevakas av myndigheterna. Verket hade tagit upp frågan om begränsning och nedtrapp- ning av fosfaterna i disk-, tvätt- och rengöringsmedel och avsåg att i deter- gentkommittén söka lösa denna fråga. *Kemikontoret* delade motionärernas uppfattning att en ökad information om närsaltproblematiken borde kom- ma till stånd samt anslöt sig till önskemålet om en bättre kunskap om för- brukningen av fosfathaltiga tvättmedel. Detta önskemål torde inom kort tillgodoses, framhöll *Kemikontoret*. Inom detergentkommittén hade nämligen konstituerats en särskild arbetsgrupp, som skulle framlägga förslag beträf- fande deklara- tionsmetodik för alla i tvättmedlen ingående ingredienser. Av- sikten var att en dylik deklara- tion sedermera årligen skulle avges till natur- vårdsverket från (större) tillverkare och importörer. På basis av denna in- formation skulle sedan verket vidta de åtgärder som kunde finnas påkallade. I en sådan saklig upplysning hade emellertid den av motionärerna föreslagna deklara- tionsplikten ingen funktion att fylla, ansåg *Kemikontoret*. *Koopera- tiva förbundet* fann den av motionärerna föreslagna skyldigheten att ange fosfathalten i tvättmedel vara ett logiskt inslag i den önskvärda informa- tionen om närsaltproblemen. Förbundet hade därför i princip ingen invänd- ning mot att sådana föreskrifter utfärdades men framhöll att sannolikt en- dast begränsade effekter var att vänta av den tänkta åtgärden. Förbundet framhöll bl. a. det viktiga i att man satsar på forskning och utveckling om

vattenvänliga tvättmedel, som också fyller konsumenternas krav på tvätt-effekt. Vidare borde möjligheterna att med hjälp av ökad information vägleda konsumenterna vid val av tvätt- och rengöringsmedel ytterligare utvecklas. Detta arbete sades bedrivas med all kraft inom förbundet och detta förklarade sig också berett att på allt sätt medverka i organisationers och myndigheters verksamhet på området. Skulle det i detta arbete visa sig att önskvärda resultat förutsätter lagstiftning borde sådan enligt förbundets mening införas. *Statens institut för konsumentfrågor* ansåg att om det inte skulle gå att få till stånd en frivillig varudeklaration fanns det enligt institutet anledning överväga att ge någon myndighet befogenhet att påbjuda innehållsdeklaration för tvätt-, disk- och rengöringsmedel, vari bl. a. fosfat-innehållet skulle redovisas. Institutet anförde att det för tvättmedel och blöt-ningsmedel fanns tvättråd och blötningråd utarbetade av varudeklarations-nämnden. Avsikten därmed var att få en samordning mellan tvättmärkningen på textilier och redovisningen på tvätt- och blötningssmedlen så att t. ex. om en textilvara är försedd med VDN-uppgiften »mild fintvävt 25°» lämpligt tvättmedel kan väljas. Förutom anvisning om dosering och vilka metoder medlet är lämpligt för lämnas i dessa råd även information om huruvida medlet innehåller optiskt vitmedel samt blekmedel. Dessa tvätt- och blötningråd hade enligt institutet visat sig mycket värdefulla från textilvårdssynpunkt. Varudeklarationsnämnden hade emellertid ansett det angeläget att komplettera dessa råd med »Varufakta» om tvättmedel och hade därför sedan en tid tillbaka en arbetsgrupp med uppgift att utarbeta normer härför. Avsikten var att bl. a. fosfat-innehållet skulle redovisas i dessa varufakta. Med hänsyn till att det torde vara aktuellt att även deklarerera andra beståndsdelar i tvättmedel och med hänsyn till de goda resultaten av tvättråden föreslog institutet att man avvaktade arbetsgruppens resultat och såg om en frivillig varudeklaration på detta viktiga område kunde komma till stånd innan andra åtgärder vidtogs.

På hemställan av *tredje lagutskottet* avslog riksdagen motionerna. Utskottet uttalade inledningsvis i sitt utlåtande (1969: 56) att det obestriddigen var angeläget att åtgärder vidtogs för att nedbringa tillförseln av fosfater och andra närsalter till våra vattendrag. Utskottet ansåg att detta främst torde kunna åstadkommas genom komplettering av reningsverken med effektiva anordningar för fosfatreduktion vid alla de områden där närsaltfrågan är aktuell. Naturligtvis borde härutöver ansträngningar också inriktas på begränsning och minskning av fosfathalten i tvätt- och rengöringsmedel, framhåll utskottet.

I likhet med naturvårdsverket och Kemikontoret ansåg utskottet emellertid det tveksamt om deklaration av fosfathalten skulle få någon större betydelse från naturvårdssynpunkt. Naturligtvis, anförde utskottet, är det inte enbart halten fosfat som är av betydelse i detta sammanhang utan främst fosfatmängden i tvättluten. Denna är avhängig av doseringen som i sin tur

varierar med totalkompositionen hos tvättmedlet, vattnets hårdhet, tvättens smutsighetsgrad m. m. Med hänsyn härtill torde det, anförde utskottet, vara ytterst komplicerat att åstadkomma en deklARATION, som kan väntas leda till åsyftat resultat i miljövänlig riktning. Utskottet delade vidare naturvårdsverkets uppfattning att en begränsning av fosfattillförseln bäst tillgodoses genom åtgärder från ansvariga myndigheters sida. Naturvårdsverket hade förklarat sig ha för avsikt att inom detergentkommittén söka lösa frågan om begränsning och minskning av fosfaterna i disk-, tvätt- och rengöringsmedel. Det fanns därför enligt utskottets mening anledning förvänta att man på denna väg skulle kunna nå en överenskommelse liksom man tidigare träffat överenskommelse om införande av biologiskt nedbrytbara tensider.

Utskottet uttalade vidare att det vid övervägande av motionsförslaget också måste beaktas att problemet med reduktion av fosfathalten i tvättmedlen inte var slutligt löst. Omfattande forsknings- och utvecklingsarbete pågick emellertid hos tvättmedelstillverkarna. Det fanns därför enligt utskottets mening anledning att räkna med att nya och från miljövårdssynpunkt bättre produkter skulle komma fram. Detta produktutvecklingsarbete kunde antas bli påskyndat om konsumenterna genom ökade kunskaper om närsaltproblematiken i större utsträckning kom att efterfråga mindre miljöfarliga produkter. Enligt utskottets mening kunde därför den föreslagna skyldigheten att deklarerera fosfathalten anses vara ett önskvärt inslag i informationen om närsaltproblemen. Utskottet pekade i detta sammanhang på att varudeklarationsnämnden tillsatt en arbetsgrupp med uppgift att utarbeta normer för varufakta om tvättmedel. I dessa varufakta avsågs fosfatinnehållet bli redovisat. Även andra beståndsdelar i tvättmedlen som är av betydelse från naturvårdssynpunkt avsågs bli deklarerade. Enligt utskottets mening borde resultatet av varudeklarationsnämndens arbete med att söka åstadkomma en frivillig varudeklARATION avvaktas innan man påbjöd obligatorisk innehållsdeklARATION.

Utskottet erinrade slutligen om att problemen med miljöfarliga beståndsdelar i tvättmedlen syntes falla inom ramen för det utredningsuppdrag som givits åt utredningen rörande kontroll av miljöfarliga produkter m. m. Också i detta sammanhang kunde alltså frågan om begränsning och minskning av fosfaterna i tvättmedlen förväntas bli angripen.

På grund av vad sålunda anförts avstyrkte utskottet bifall till motionerna.

Fältförsök med NTA

Institutet för vatten- och luftvårdsforskning (IVL) har under tiden juni 1969—maj 1970 bedrivit undersökning i Rimbo reningsverk rörande NTA:s biologiska nedbrytning. IVL har kortfattat sammanfattat resultaten enligt följande. Reningsverket i Rimbo kommun omfattar grovsilning, försedimentering, biologisk bädd, eftersedimentering samt oxidationsdamm. Verket är

dimensionerat för 7 000 personer och betjäna förutom kommunen även Landstingstvätten vars belastning motsvarar 5 000 personer. Landstingstvätten som handhar sjukhustvätt från Stockholms län är enligt vattendom ålagd att använda tvättmedel som inte innehåller polyfosfater. Beroende på tvättgodsets art måste ett med fosfathaltigt tvättmedel likvärdigt tvättmedel användas. Därför har man valt ett tvättmedel som i stället för polyfosfater innehåller NTA. Reningsverket har erbjudit för tillfället unika möjligheter att under praktiska förhållanden studera NTA:s biologiska nedbrytning i ett reningsverk av enklare slag. Undersökningen visar att NTA under den varmare delen av året bryts ned tämligen effektivt (80—90 %) i biobädden under normala belastningsförhållanden. Nedbrytningen går sedan till fullständighet i oxidationsdammen. Under vintern sjunker nedbrytningen i biobädden till ca 60 %. Även oxidationsdammens kapacitet sjunker påtagligt. Undersökningen visar att om olägenheter uppkommer av användningen av NTA så kan dessa framför allt förväntas under våren då vissa mängder kan ha ackumulerats i vattendraget. Nedbrytningen kan därutöver väntas vara sämre i överbelastade reningsverk.

Naturvårdsverket har fått del av undersökningsresultaten. Innan verket tar ställning till frågan om övergång till NTA är att rekommendera vill man emellertid bl. a. avvakta resultatet av vissa undersökningar i USA. Dessa undersökningar avser bl. a. att klarlägga om ämnet har cancerframkallande effekt. I sammanhanget må också nämnas att farhågor yppats för vissa biverkningar genom NTA:s benägenhet att binda metaller. Enligt vad utskottet erfarit är något ställningstagande från naturvårdsverket inte att vänta före årsskiftet 1970-1971.

Frivillig varudeklaration

Vissa tvättmedelstillverkare har under senare tid börjat redovisa fosfathalten i sina produkter. AB Helios redovisar fosfatet som tripolyfosfat samt anger hur mycket ren fosfor nämnda förening motsvarar. Vidare upplyses hur mycket ren fosfor per kilo tvättkläder som utsläpps om tvättmedlet användes enligt doseringsrekommendationerna för mjukt vatten. Svenska Unilever har för vissa tvättmedel redan genomfört deklARATION av fosfathalten och avser att deklarerera också övriga produkter så snart nya kartonger skall tryckas. Företaget anger fosfathalten som natriumtrifosfat.

Enligt vad utskottet erfarit täcker Helios och Svenska Unilever omkring 85 procent av tvättmedelsmarknaden i landet.

Pågående arbete på konsumentinstitutet

Konsumentinstitutet utger en tvättmedelstabell, som förnyas ett par gånger om året och publiceras dels i »Råd och Rön», dels som bilaga

till »Tvättboken». Tabellen innehåller uppgifter om halten fosfat, beräkning som natriumtripolyfosfat, i olika på marknaden förekommande tvättmedel. Härjämte innehåller tabellen uppgifter om enzymer, optiska vitmedel samt NTA-halt och perborathalt. På institutet framhåller man att tabellen är av intresse för den som har vissa kunskaper på området men att den inte ersätter en varudeklaration, som bör ge besked om tvättmedlets bruksegenskaper vid den av fabrikanten rekommenderade doseringen. På institutet anför man att doseringsprinciperna för närvarande är varierande och att bruksanvisningarna hänför sig till olika sätt att ange tvättmaskinernas storlek. Enligt institutet finns det därför för närvarande ingen rättvis metod att ange t. ex. tvättmedlens fosfatinnehåll.

Som framgår av det ovan redovisade remissvaret från konsumentinstitutet arbetar en arbetsgrupp inom varudeklarationsnämnden med att utarbeta normer för varufakta om tvättmedel. I dessa varufakta avses bl. a. fosfatinnehållet bli redovisat. En förutsättning härför är, upplyser man på konsumentinstitutet, att man kan få fram entydiga doseringsanvisningar, helst hänfödda till en tvättmaskins verkliga (dvs. ej i reklamen uppgivna) kapacitet. Institutet har gjort framställning till leverantörsförbundet för hushållsapparater om standardisering av kapacitetsuppgifter. Enligt institutet är det önskvärt att tvättmedlens volymvikt justeras så att samma mängd kan användas av alla medel till en viss maskinstorlek och vid en viss vattenhårdhet. Detta går troligen ej att uppnå, men man hoppas kunna komma nära en sådan ideallösning.

På institutet framhåller man vidare att det också finns andra uppgifter som måste lösas innan en varudeklarationsnorm kan framläggas, bl. a. utarbetandet av metoder att bestämma tvätteffekt, förgråning, askhalt och slitage för tvättmedel utan att naturligt smutsat tvättgods behöver användas. Laboratorieundersökningar pågår under institutets ledning med anslag från statens konsumentråd.

Det råder ännu osäkerhet beträffande tidpunkten då en genomarbetad tvättmedelsdeklaration kan föreligga. Arbetet har kommit en bit på väg och de planerade experimentella undersökningarna är i det närmaste genomförda. Fortsättningen blir dock beroende av de resultat som kommer fram.

Vad beträffar den redan nu hos vissa tillverkare förekommande deklARATIONEN av fosfathalten i tvättmedel påpekar man på institutet att redovisningen sker i olika sorter. Den vanligaste fosfatföreningen är tripolyfosfat och dess viktsandel förefaller institutet lämpligast att använda. Beteckningen trifosfat för samma förening sägs vara ett för allmänheten nytt begrepp, som kan verka förvirrande. Omräkning till ren fosfor sägs också vara onödig. På institutet framhålls att ett visst sönderfall av tripolyfosfat sker under tillverkningsprocessen, varför man vid analys även kan finna andra fosforföreningar.

Utskottet

I motionerna erinras om de skador på våra sjöar och vattendrag, som utsläppet av fosfater från bl. a. tvättmedel medför. Motionärerna säger sig vara medvetna om att utsläppet av fosfat endast utgör en av de faktorer, som bidrar till förstöringen av våra vattendrag. Enligt motionärernas mening är det emellertid just beträffande fosfaterna som allmänheten med sin ökade medvetenhet om problemet kan göra en stor insats genom att välja fosfatfattiga tvättmedel. Härför krävs dock att konsumenterna direkt på tvättmedelspaketerna kan erhålla upplysning om fosfathalten, framhåller motionärerna. De hemställer därför att riksdagen anhåller att Kungl. Maj:t förordnar om skyldighet för importörer och fabrikanter av tvättmedel att på förpackningarna lämna sådana uppgifter att nämnda krav tillgodoses.

Utskottet vill inledningsvis understryka vikten av att åtgärder vidtas för att nedbringa tillförseln av fosfater till våra vattendrag. Med hänsyn till att utsläpp av fosfater kan härledas inte bara från tvättvatten utan också från vattenklosetter och avlopp från olika företag torde en sådan utveckling framför allt främjas genom komplettering av reningsverken med de effektiva anordningar för fosfatreduktion som numera står till buds. Härutöver är det naturligtvis angeläget att fosfatfattiga tvätt- och rengöringsmedel används i ökad omfattning. För att göra det möjligt för konsumenterna att välja sådana produkter måste det, såsom motionärerna anför, på tvättmedelspaketet finnas en innehållsdeklaration där fosfathalten anges på lämpligt sätt. I sammanhanget må framhållas att det omfattande forsknings- och utvecklingsarbete, som pågår för att få fram miljövänliga produkter, också kan antas bli påskyndat, om efterfrågan på fosfatfattiga tvättmedel ökar.

Utskottet instämmer således i motionärernas önskemål om deklaration av fosfathalten i tvättmedel. Som framgår av den föregående redogörelsen hade utskottet även vid föregående års riksdag att ta ställning till motionsyrkanden med samma innehåll som förevarande. Också då hade utskottet en positiv inställning i frågan. I sitt av riksdagen godkända utlåtande framhöll emellertid utskottet att man, innan obligatorisk innehållsdeklaration påbjöds, borde avvakta resultatet av arbete, som pågick inom varudeklarationsnämnden för att söka åstadkomma en frivillig varudeklaration omfattande bl. a. fosfatinnehållet i tvättmedel. Motionsyrkandet föranledde således inte någon åtgärd.

Arbetet inom varudeklarationsnämnden med att söka få fram en innehållsdeklaration för tvättmedel har ännu inte slutförts. Motionärernas önskemål synes dock i viss mån redan ha tillgodosetts genom att tvättmedelstillverkare, som tillsammans täcker större delen av den svenska marknaden med sina produkter, självmant beslutat införa deklaration av bl. a. fosfatinnehållet. Trots att företagarna i fråga anger fosfathalten på

olika sätt, vilket kan verka förvirrande på konsumenterna, får initiativen anses lovvärda. Den oenhetliga nomenklaturen torde få ses mot bakgrund av att det för närvarande inte finns någon rättvis metod att ange tvättmedlens fosfatinnehåll på; bl. a. erfordras enhetliga doseringsanvisningar. Laboratorieundersökningar bedrivs under konsumentinstitutets ledning för att ge underlag åt en ändamålsenlig innehållsdeklaration. Enligt vad utskottet erfarit är dessa undersökningar i det närmaste genomförda. Det råder dock osäkerhet om tidpunkten när en godtagbar deklaration kan föreligga.

Utskottet förutsätter att varudeklarationsnämndens ansträngningar inriktas på att med största möjliga skyndsamhet åstadkomma en ändamålsenlig deklaration av fosfatinnehållet i tvätt- och rengöringsmedel. Enligt utskottets mening bör resultatet av detta arbete avvaktas innan åtgärder för en obligatorisk deklaration övervägs. Motionsyrkandet bör därför inte vinna bifall.

Utskottet hemställer

att motionerna I: 901 och II: 1053 inte föranleder någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 21 oktober 1970

På tredje lagutskottets vägnar:

ERIK GREBÄCK

Vid detta ärendes behandling har närvarit:

från första kammaren: herrar Svante Kristiansson (s), Åkesson (fp), Erik Jansson (s), Berglund (s) och Nils Nilsson (cp);

från andra kammaren: herrar Grebäck (cp), Sundelin (s)*, Tobé (fp), Hedin (m), fröken Anderson (s), herrar Hammarberg (s), Olsson i Timrå (s) och Josefson i Ärrie (cp).

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.